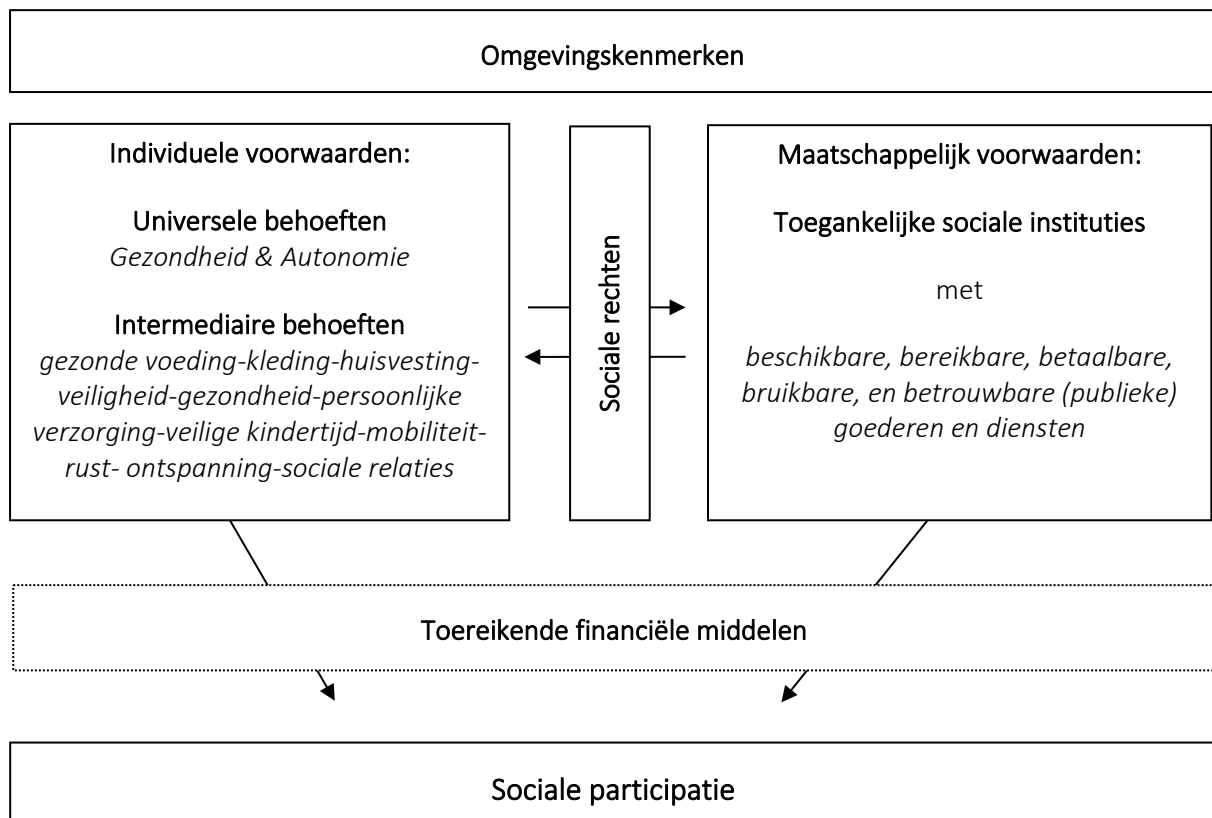

Hoofdstuk 1. Theoretisch en methodisch kader

De Belgische referentiebudgetten voor sociale participatie werden ontwikkeld tegen een theoretisch kader dat is gebaseerd op de Theory of Human Needⁱ. Sociale participatie wordt gedefinieerd als het vermogen van mensen om de verschillende sociale rollen te vervullen die men als lid van een bepaalde samenleving zou moeten kunnen vervullen, gegeven de dominante sociale verwachtingen, alsook het vermogen om deze verwachtingen mee vorm te geven. Maatschappelijke verwachtingen verbonden aan sociale posities noemen sociologen 'sociale rollen', bijvoorbeeld iemands rol als ouder, collega of buur. Wanneer burgers erin slagen om hun sociale rollen naar behoren te vervullen, horen ze erbij en kunnen ze een bijdrage leveren aan het goed functioneren van de samenlevingⁱⁱ.

Volgens de Theory of Human Need vereist volwaardige participatie de vervulling van twee universele behoeften: gezondheid en autonomie. Beide universele behoeften kunnen verder worden geconcretiseerd in intermediaire behoeften: om gezond te kunnen zijn en autonoom te kunnen handelen moeten mensen voldoende toegang hebben tot gezonde voeding, geschikte kleding, kwaliteitsvolle huisvesting, gezondheidszorg, persoonlijke verzorging en voldoende rust en ontspanning. Daarnaast moeten kinderen veilig kunnen opgroeien en moeten burgers hun sociale relaties kunnen onderhouden, zich veilig voelen en voldoende mobiel zijn. Referentiebudgetten berekenen dan de minimale kost van goederen en diensten die nodig zijn om op voldoende wijze in deze intermediaire behoeften te voorzien (zie Figuur 1).

Figuur 1: Theoretisch kader Belgische referentiebudgetten

Bron: Storms (2012)

De vraag naar de minimale hoogte van een noodzakelijk budget kan echter niet in absolute termen worden beantwoord omdat gezinnen met gelijke financiële middelen toch ongelijke kansen op de vervulling van noodzakelijke behoeften kunnen hebben. Bijvoorbeeld: een baby heeft een ander type voeding nodig dan een volwassene, een huishouden met vier personen heeft meer kleding nodig dan een alleenstaande, iemand die langdurig ziek is heeft meer medische zorgen nodig dan een gezond persoon, een alleenstaande moeder die werkt heeft meer nood aan kinderopvang dan een koppel waarvan één van beide partners niet of niet voltijds werkt enzovoort. Daarnaast hebben ook kenmerken van de leefomgeving een invloed op financiële behoeften van gezinnen. Zo is het in het noorden van ons land gemakkelijker om boodschappen te doen met de fiets dan in het zuiden.

Toch kan er binnen bepaalde randvoorwaarden een antwoord worden gegeven op de vraag naar de hoogte van een minimaal noodzakelijk gezinsbudget. Referentiebudgetten doen dit door een theoretische financiële ondergrens te schatten voor hypothetische huishoudens waartegen dan reële leefsituaties kunnen worden getoetst. Zo worden de Belgische referentiebudgetten berekend voor gezinnen die kwaliteitsvol gehuisvest zijn in een van de drie Belgische gewesten (Vlaanderen, Wallonië of Brussel) waarin de noodzakelijke (publieke) goederen en diensten (bv. openbaar vervoer, scholen, gezondheidszorg of winkels) voor iedereen voldoende toegankelijk zijn met het openbaar vervoer, te voet of met de fiets. Wat betreft de individuele context, wordt van de veronderstelling vertrokken dat de gezinsleden in goede gezondheid verkeren en over de nodige competenties en informatie beschikken om het gezinsbudget economisch te beheren. Deze assumpties zorgen ervoor dat de nadruk komt liggen op de minimale kost voor maatschappelijke participatie. Via de REMI-tool kunnen

OCMW-maatschappelijk werkers de referentiebudgetten waar nodig aanpassen en de noodzakelijke kosten op maat van iedere leefsituatie berekenen (zie Hoofdstuk 15).

De Belgische referentiebudgetten worden ontwikkeld door gebruik te maken van een brede waaier aan informatiebronnen: officiële richtlijnen en aanbevelingen, wetenschappelijke kennis, expertkennis en survey data. Voor elk van bovengenoemde intermediaire behoefte worden geprijsde korven van goederen en diensten opgesteld. De aankoop- en prijsstrategieën verzekeren dat de geselecteerde goederen en diensten kunnen worden gekocht in bereikbare winkels, goedkoop zijn en tegelijk nog een zekere keuzevrijheid vrijwaren. Om er zeker van te zijn dat referentiebudgetten hun doelstelling realiseren, namelijk maatschappelijke participatie mogelijk maken, is het nodig dat ze aanvaardbaar zijn en als haalbaar worden ingeschat door degenen die ervan moeten leven. Dit wordt bediscussieerd in focusgroepen samengesteld uit deelnemers met verschillende socio-economische achtergronden.

Ieder jaar worden de prijzen van alle goederen en diensten aangepast aan de evolutie van de koopkracht. Iedere vijf jaar wordt de inhoud van de korven herzien en worden de erin opgenomen noodzakelijke goederen en diensten geactualiseerd op basis van gewijzigde culturele en maatschappelijke verwachtingen en patronen. Zo werd bijvoorbeeld doorheen de jaren een gsm vervangen door een smartphone en werd de voedingskorf aangepast aan de nieuwste richtlijnen van de Hoge Gezondheidsraad.

Belangrijk om te vermelden is dat aan het gebruik van referentiebudgetten als diagnose-instrument om de omvang van de behoeften van gezinnen te beoordelen, beperkingen kleven. Ten eerste vertegenwoordigen referentiebudgetten nooit een exacte inkomensgrens. De geprijsde goederen en diensten in de korven zijn altijd illustratief. Soms zijn immers andere keuzes mogelijk die tot een kleine verandering in de kosten kunnen leiden. Daarom is maximale transparantie bij de ontwikkeling van referentiebudgetten belangrijk. Dit boekje beschrijft daarom hoe de referentiebudgetten zijn ontwikkeld en opgebouwd zodat iedereen kan nagaan of de gemaakte keuzes relevant en aanvaardbaar zijn. Daarnaast is er nog de productengids waarin per thema gedetailleerde lijsten van de prijzen en afschrijftermijnen van alle producten en diensten uit de referentiebudgetten kunnen worden teruggevonden. Ten tweede kunnen referentiebudgetten door hun gedetailleerde uitwerking foutief worden geïnterpreteerd als voorbeeldconsumptiepatronen. Dit druist in tegen hun doelstelling om een referentiekader te bieden voor het bepalen van een minimuminkomen dat mensen in staat stelt een waardig leven te leiden, waarbij de eigen keuze van de wijze waarop het gezinsbudget wordt besteed een essentieel onderdeel is van een autonoom leven. Een derde gevaar is dat de referentiebudgetten en de hierop gebaseerde online tools worden gebruikt als een rekenmachine, zonder rekening te houden met de extra kosten van gezinnen in kwetsbare leefsituaties (zie Hoofdstuk 15). Dit risico kan worden voorkomen door, aan de hand van de hiervoor ontwikkelde tools zoals REMI, voldoende oog te hebben voor de specifieke situatie van behoeftige gezinnen en met hen hierover in gesprek te gaan. Op deze manier kunnen de afwijkende of bijkomende noodzakelijke kosten op maat van ieder gezin in rekening worden gebracht bij het berekenen van het referentiebudget.

ⁱ Doyal, L., & Gough, I. (1991). *A theory of human need*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

ⁱⁱ Storms, B. (2012). *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie*. Doctoraal proefschrift (PhD). Antwerpen: Universiteit Antwerpen.